

Helyismereti tevékenység Heves megye közművelődési könyvtáraiban

A következő kisösszegzés egy helyismereti és egy módszertani könyvtáros kíváncsiságának eredménye. A megye valamennyi közművelődési könyvtárába elküldtünk egy kérdőívet, melyből igyekeztünk valamiféle átfogó képet kapni arról, vajon folytatnak-e, s ha igen, milyen intenzitással helyismereti jellegű tevékenységet megyénk könyvtárosai. Tájékoztatót kaptunk a helyismereti gyűjtemények nagyságáról, a dokumentumfélésegek típusáról, a helyismereti gyűjtőkörről, valamint a feldolgozás módjaira, mélységére, a gyűjtemények használói körére, a helyismereti tevékenység aktív közhasznú információs tevékenységgé való alakítására vonatkozó távlati, jövőbeli elképzelésekről.

I. Történeti áttekintés

A helytörténeti kutatások Magyarországon a múlt század második felében kerültek az érdeklődés előterébe. Abból a patriotizusból születtek, amely a szabadságharc leverése után a nemzeti kultúra felvirágoztatását kívánta minden szempontból előmozdítani. Annak a mozgalomnak volt édes gyermeke, amely létrehozta a vidéki múzeumokat mint a helytörténeti kutatás intézményeit, s mellettük könyvtárakat létesített részben a tudományos kutatás, részben a közművelődés céljaira. Ezek az intézmények kezdték meg a helytörténeti anyag tárgyi, írott és nyomtatott emlékeinek gyűjtését, és vetették meg a mai helyismereti gyűjtemények alapjait. E gyűjtemények közigazgatási intézmények, kulturális egyesületek, társaságok, magánosok könyvademániaiából, ill. hagyatékaiból keletkeztek.

A könyvtár és a múzeum együttélése idején a helytörténeti gyűjtés súlypontja a múzeumra mint olyan intézményre esett, amelynek fő feladata a táj történeti anyagának gyűjtése. A könyvtárnak és a múzeumnak ez a szimbiózisa az idők folyamán – a mindkét intézmény életében bekövetkezett változás következtében – nem volt fenntartható. Nagy könyvtáraink közül a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és a vidéki egyetemi könyvtárak foglalkoztak tájanyag-gyűjtéssel. A FSZEK Budapest Gyűjteménye a század eleje óta áll fenn mint a fővárosra vonatkozó anyag központi és egyben az ország legrégebbi helyismereti gyűjteménye.¹

A helyismereti munka fellendülésének kezdete országosan az 1960-as évek első felére esett. Az 1964-ben megjelent művelődésügyi miniszteri utasítás tette kötelezővé a megyei könyvtárak számára a helyismereti anyag gyűjtését, helyismereti gyűjtemények létrehozását. Ez a jogosultság ekkor már egy érvényes gyakorlatot legalizált a megyei könyvtárakban. Nálunk, a Bródy Sándor Könyvtárban is szinte a könyvtár alapításától kezdve, 1952 óta folyik a helyismereti dokumentumok tervszerű gyűjté-

¹ Rácz Aranka: *A megyei könyvtárak tájismereti anyaga = Magyar Könyvszemle. LXXI. évf. 1955. 3. sz. 178. p.*

se, gyarapítása. A hálózati központ mintájára Heves megye városaiban is megindult a helyi igények kielégítését szolgáló állománygyűjtő, feltáró, szolgáltató munka.

Bényei Miklós módszertani útmutatója, a helyismereti könyvtárosok első tankönyve² segítségével a helyismereti-helytörténeti munkára elhivatott városi, sőt idővel községi könyvtárosok is szép, jól funkcionáló helyismereti gyűjteményeket hoztak létre.

Most, a 2000. év küszöbén egy fényképet, tényképet szerettünk volna kapni az immár közel félévszázados közművelődési könyvtárak helyismereti tevékenységéről Heves megyében.

II. A helyismereti munka személyi és tárgyi feltételei

Heves az ország kisebb megyéi közé tartozik. A települések száma – viszonylag egyenletes elosztásban – 118, ebből 7 város. A mai közművelődési könyvtárak csírái az 1950-es évek népkönyvtári, hálózat-teremtő tevékenységének eredményeként jöttek létre. Minden település, a legkisebb is megkapta a maga könyvtári szolgálati helyét, a városokban a központi könyvtárak köré fiókkönyvtárak szerveződtek. A tanácsi könyvtári hálózat kiépítése Heves megyében 1959 végére fejeződött be.

Heves megye könyvtárai 1991–1997

1. táblázat

Működési mutatók	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Könyvtárak száma	129	128	126	125	125	126	125
ebből községi könyvtár	113	111	110	109	109	110	109
100 m ² feletti alapterületű könyvtár	37	35	34	32	31	29	33
Heti 13 óránál több nyitvatartási idővel	70	64	64	60	56	42	50
Heti 4 és több napos nyitva tartás	42	40	37	37	32	49	56
Főfoglalkozású könyvtárosok	127	128	128	120	113	118	113
<i>A könyvtári állomány változásai</i>							
Könyvtári állományegységek száma	1 405 649	1 422 871	1 433 899	1 424 036	1 430 938	1 464 893	1 479 865
– gyarapodás	39 275	39 473	29 233	35 854	26 713	31 146	31 566
– törlés	33 182	22 251	17 346	38 545	19 811	18 091	16 594
Állománygyarapításra fordított összeg	6 218 337	9 793 438	9 903 398	12 219 571	13 974 521	17 376 149	22 457 000
<i>A könyvtárhasználat adatai</i>							
Beiratkozott olvasók száma	55 209	50 838	47 938	48 153	48 582	49 058	46 967

A táblázat folytatódik!

2 Bényei Miklós: *Helyismereti munka a B típusú könyvtárakban*. Bp. 1974. 71 p.

Működési mutatók	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Látogatók száma	551 548	542 662	568 298	577 509	583 446	573 565	582 824
Kölcsönzött könyvtári egységek száma	1 117 851	1 121 602	1 171 143	126 326	127 515	1 127 314	1 227 234
<i>Könyvtárközi kölcsönzés</i>							
- adott	420	567	378	569	589	262	235
- kapott	885	1 043	828	864	107	853	661

Heves megyében az 1997. évi statisztikai jelentés szerint jelenleg 114 nyilvános, általános gyűjtőkörű könyvtár működik összesen 130 szolgáltatóhelyen. A települési könyvtárak közül 62 önálló intézmény, 13 általános művelődési központ, 17 kettős funkciójú, 22 klubkönyvtár. Tartozik még 11 fiókkönyvtár is az anyaintézményekhez. A fenntartói jogokat gyakorló szerv 112 könyvtár esetében az önkormányzat, egynél egyéb költségvetési szerv, egynél pedig alapítvány. További egy községben szakszervezeti könyvtár látja el az ott élőket, három pedig más településsel közösen tart fenn könyvtárat. A könyvtári ellátás tehát az egész megyét lefedi. Sajnos, hat községi könyvtár anyagi okok miatt szünetel, egy fiókkönyvtár megszűnt.

1997-ben Heves megyében a népesség 14,3%-a volt beiratkozott olvasó valamelyik könyvtárban. Ez a 327 299 lakosból 46 967 főt jelent. Átlagban egy olvasó 25 dokumentumot kölcsönzött. A megye gyűjteményeinek összdokumentumaiból (könyv, hang-lemez, hangkazetta, audiovizuális anyag, stb.) a megye minden lakosára 4,5 dokumentum, a könyvtári tagokra 31 db jutott.

Heves megye könyvtárosainak százalékos megoszlása végzettségük tekintetében:

Szakirányú felsőfokú végzettség	34%
Középfokú + középfokú könyvtárosi szakképesítés	22%
Középfokú iskolai végzettség	19%
Nem szakirányú felsőfokú	18%
Nem szakirányú felsőfokú + középfokú	4%
Egyéb iskolai végzettség	3%

Megyéinkben 1997-ben könyvtárosi munkakörben 192 főt alkalmaztak, ebből teljes munkaidőben 113 dolgozott. A főfoglalkozású teljes munkaidőben dolgozó könyvtárosok közül 56 fő rendelkezett felsőfokú könyvtárosi végzettséggel. Részmunkaidőben 5, megbízási díjasként 4 szakirányú felsőfokú végzettségű könyvtáros dolgozott könyvtárainkban. A nem szakirányú felsőfokú (általában pedagógusi) végzettséggel rendelkezők száma teljes munkaidőben: 5, részmunkaidőben: 14, megbízási díjasként: 15 fő volt. Középfokú könyvtárosi végzettséggel a teljes munkaidőben dolgozók közül 42, a részmunkaidőben foglalkoztatottak közül 5, a megbízási díjasként alkalmazottak közül 4 fő rendelkezett.

A helyismereti gyűjteményeket kezelő könyvtárosok százalékos megoszlása végzettség szerint:

Szakirányú felsőfokú	58%
Középfokú + középfokú könyvtárosi	21%
Nem szakirányú felsőfokú	16%
Középfokú iskolai végzettség	5%

Heves megyében összesen 18 kolléga végez teljes vagy részmunkaidőben, ill. alkalmasszerűen helyismereti tevékenységet. Az ezeket a gyűjteményeket kezelő könyvtárosoknak tehát 58%-a szakirányú felsőfokú végzettséggel rendelkezik (2 egyetemi és 9 főiskolai). A 3 nem szakirányú végzettséggel rendelkező kolléga közül 1, valamint a középfokú iskolai végzettségű kollégánő jelenleg végzi a könyvtár szakot.

A Heves megyei közművelődési könyvtárakban az intézmények 97%-ában található helytörténeti, helyismereti jellegű dokumentum. Ezek mindegyike még nem nevezhető helyismereti gyűjteménynek, hiszen sok esetben csak néhány ilyen dokumentumot találhatunk a könyvtárban. A legjellemzőbbek az egy-egy település történetéről készült monográfiák, az ott élt/élő neves személyiségekről/től kiadott művek, helyi újságok összegyűjtött számai, a helységről írt szakdolgozatok, képeslapok, Heves megye helyismereti bibliográfiája. Már néhány helyismereti dokumentum léte és megléte is bizonyítja, hogy az emberek érdeklődnek településük története iránt, s ez az érdeklődés egyre erősebb tendenciát mutat.

Városok

Heves megyében a megyeszékhely, Eger 1990-től megyei jogú város. Gyöngyös 1334-től, Hatvan 1945-től, Heves 1984-től, Füzesabony és Pétervására 1989-től, Lőrinci 1992-től város. A megye lakónépességének 44 %-a élt az 1996. év végén a hét városban. A lakónépesség száma alapján a három régebbi városunk – Eger, Gyöngyös, Hatvan – a közepes nagyságú, Füzesabony, Heves, Lőrinci és Pétervására a kisebb városok csoportjába sorolható. (Ez utóbbi az ország városai közül a harmadik legkisebb lélekszámú város.)

Heves megyében a megyei könyvtáron kívül hat városi könyvtár működik. A megyei könyvtár helyismereti részlegének vizsgálatát kihagytuk. Éppen megyei funkciójából eredően a helyismereti munka más jellegű, s az állomány arányai sem teszik lehetővé az összehasonlítást a városi könyvtárak helyismereti tevékenységével, állományával. A kérdőívünkre kapott válaszok tükrözik az egyes könyvtárakban folyó helyismereti munka mélységét.

* * *

A hét város könyvtárainak főbb adatai:

2. számú táblázat

Helység	népesség	össz. állomány	beiratkozott olvasó	látogató	olvasói arány %	ellátottság (áll. egység/lakos)
Füzesabony	7 986	52 434	1530	18 757	19	6,56
Gyöngyös	33 807	99 167	3274	43 917	9	2,93
Hatvan	23 927	143 074	3385	52 085	14	5,97
Heves	11 450	55 907	1195	12 243	10	4,88
Lőrinci	5 968	30 929	917	7 421	15	5,18
Pétervására	2 450	14 059	445	6 148	18	5,73

1. Helyismereti tevékenység

Helyismereti gyűjteménnyel mindegyik város könyvtára rendelkezik. Pétervására és Lőrinci kivételével a gyűjtemény különálló helyiségben van elhelyezve, önálló gyűjtőköri leírással rendelkezik, a helyismereti tevékenységet egy-egy főállásban dolgozó kolléga végzi. A két legkisebb városban a helyismereti anyag irodában, illetve raktárban került elhelyezésre. A helyismereti tevékenységet egy-egy fő munkaidejének egy részében, alkalmasszerűen végzi; gyűjtőköri szabályzatuk nincs, de a gyűjtési szempontok a községekhez hasonlóan jól körvonalazhatóak. A helyi nyomdák, kiadók műveit gyűjtik.

2. Dokumentumtípusok

Könyv 6, folyóirat 6, hangzóanyag 5, audiovizuális dokumentumok közül film 3, video 5; fotó 5, mikrofilm 3, sajtókivágat 7, aprónyomatványok 6, kéziratok 5, egyéb dokumentumok 5 városi könyvtárban találhatóak. Egyéb dokumentumként szerepel a gyűjteményekben: CD-ROM, képeslap, metszet, szakdolgozat, festmény, grafika, emléklakett, „Gyöngyös” feliratú reklámtárgyak, képviselőtestületi ülések jegyzőkönyvei, címer, térkép.

Lőrinci egyedül sajtókivágatok meglétét jelezte. A korábbi jó helyismereti munka háttérbe szorulására, a gyűjtemény körvonalainak elmosódására a magyarázatot itt az utóbbi év sorozatos könyvtárosváltásaiban találtuk meg.

3. Az elhelyezés kérdése

A gyűjtemény elhelyezése még a külön helyismereti részleggel rendelkező könyvtárakban is dokumentumtípustól függő. A hangzóanyagot a zenei részlegben helyezik el, egy esetben a videót is. Helyismereti jellegű könyvek az olvasóteremben is találhatóak. Külön helyiséggel nem rendelkező könyvtárakban csak ott. A katalógusok elhelyezése a dokumentumokat követi.

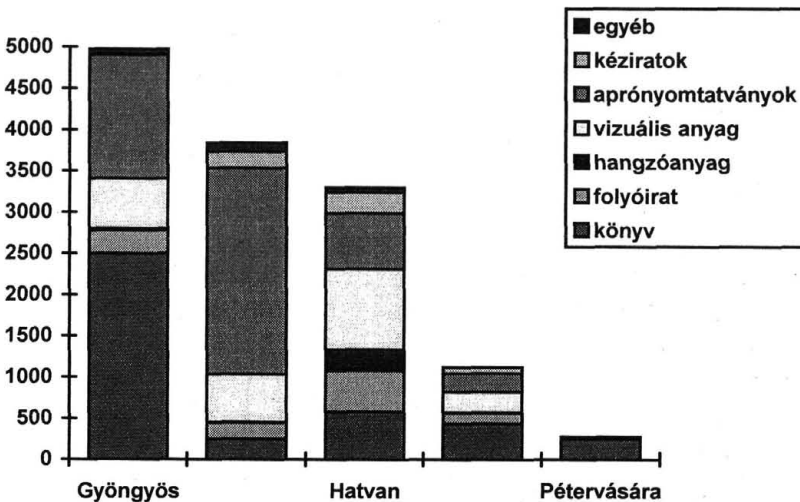
4. Sajtófigyelés

- Sajtófigyelést mindegyik városi könyvtárban végeznek, egy-egy személy melékfeladatként. Füzesabonyban az 1970-es évektől alkalmasszerűen, 1995-től folyamatosan, havi feldolgozással; Hatvanban 1977-től, Hevesen 1987-től, Lőrinciben 1979-től, Pétervásárán 1984-től. A sajtóban megjelenő anyag feldol-

gozása, figyelése saját feldolgozással, ill. a Bródy Sándor Könyvtártól kapott anyag alapján készül. A két megyei lapot, a helyi lapot/lapokat mindenhol rendszeresen figyelik, Füzesabonyban alkalmasszerűen az országos sajtót is, Hatvanban és Gyöngyösön még további 15-15 lapot, Pétervásárán alkalmasszerűen 20 periodikumot.

- A feldolgozás katalóguscédulákon történik, számítógépes feldolgozás egyelőre még egyik helyen sincs. A két legkisebb könyvtárban a cikkekről bibliográfiai leírás nem készül, önfeltáró rendszerben raktározzák a kivágatokat, a feltárás szempontja az időrend.
- A helyi személyek által írt cikkeket négy helyen teljességgel próbálják gyűjteni. Ahol szelektálnak, a szempont a cikk tartalmi, információs értéke, ill. a szerző ismertsége. A helyi személyekre vonatkozó cikkeket teljességgel gyűjtik.
- Füzesabonyban és Hevesen önálló, csak a sajtófigyelés anyagát tartalmazó katalógussal rendelkeznek, a többi könyvtárban közös a többi helyismereti anyaggal. A készített katalógusokban szerző, cím és tárgyszó (Hatvan, Heves), cím (Füzesabony), valamint ETO (Gyöngyös) alapján lehet visszakeresni.
- Helyi személyiségek katalógusa két helyen található. Forrásai: folyóiratok, könyvek, meghívók, írott és elektronikus sajtó, személyes közlések. Hatvanban 200, Gyöngyösön 130 személyt tartalmaz jelenleg. A felvett adatok: műveik, róluk szóló irodalom, személyi adatok, foglalkozás, kötődés a városhoz.

A helyismereti anyag megoszlása dokumentumtípusok szerint a városi könyvtárakban:

5. Az állomány használata

5.1. *Kölcsönzés:* az állományrész különleges értéke, védettsége miatt elsősorban csak prézens, olvasótermi használatot biztosítanak. Gyöngyösön a könyvekből, folyóiratokból, hangzóanyagból, sajtókivágatokból, aprónyomtatványokból és a kéziratokból másolatban szolgáltatnak.

5.2. *Használói típusok:* közép- és főiskolások, helytörténészek, érdeklődő állampolgárok (pl. helyi rendeletek iránt), pedagógusok, idősebb korosztály. A helyi közigazgatás csupán egy könyvtár esetében nem támaszkodik erre a forrásra.

A két legkisebb város kivételével mindenhol folytatnak valamilyen propaganda tevékenységet a gyűjtemény hasznosítására.

6. *Intézményi együttműködés*

A helyismereti tevékenységben más intézményekkel három városi könyvtár működik együtt. Az együttműködésben részt vevő intézményekként a következőket jelelték meg: Bródy Sándor Könyvtár (mint megyei könyvtár: sajtófigyelés, helyismereti anyagok közvetítése, Heves megyei bibliográfia, stb. kapcsán), Hatvani Lajos Múzeum, Hatvani Galéria, Művelődési Központ, oktatási intézmények, a gyöngyösi Mátra Múzeum, Füzesabonyi Múzeum és Kiállítóhely. Az intézményen kívüli együttműködés helyismereti kutatókkal valósul meg. A helyismereti gyűjtemény anyagáról szintén három helyen készítenek kiadványokat: pl.: Rátkai István: Füzesabony története, Helyi alkotókör válogatott írásai; a Gyöngyösi Műsorban évi egy-két alkalommal az újdonságokról, ugyanitt 1990-től 50, ill. 100 éve történt címmel sajtószemle a korabeli újságok alapján, városi szintű helyismereti vetélkedők, bibliográfia készítés, forgatókönyvek; Hatvani lexikon, Olvasótábori szöveggyűjtemény.

7. *Jövőbeli elképzelések*

A két legkisebb város kivételével mindenhol tervezik az eddigi helyismereti gyűjtemény funkcióbővítését, aktív közhasznú információs szolgáltatás kialakítását. Hatvanban és Hevesen már tervezik a bevezetését a FSZEK Közhasznú Információs Adatbázisát mintául vevő helyi adatokkal kibővített közhasznú információs szolgáltatásnak. Füzesabonyban már meglévő adatbázisuk frissítése, kiegészítése, bővítése van folyamatban. Gyöngyösön csatlakozni kívánnak az „Intelligens Város” elnevezésű kábelhálózathoz, amelyben a helyi intézmények, szolgáltatók vesznek részt.

Községek

1. *Helyismereti tevékenység*

Kérdőíves mintavételünk alapja az volt, hogy rendelkezik-e a községi könyvtár helyismereti gyűjteménnyé szerveződött anyaggal. A követelményeknek 11 községi könyvtár felelt meg.

A 11 község könyvtárainak főbb adatai:

3. számú táblázat

Helység	Népesség	Össz. állomány	Beiratkozott olvasó	Látogató	Olvasói arány %	Ellátottság (áll. egység/lakos)
Abasár	3115	9 497	404	6332	13	3,04
Adács	2916	13 018	611	4297	21	4,46
Apc	2708	13 772	293	3402	11	5,08

A táblázat folytatódik!

Helység	Népesség	Össz. állomány	Beiratkozott olvasó	Látogató	Olvasói arány %	Ellátottság (áll. egység/lakos)
Besenyőtelek	2962	18 079	514	11 622	17	6,10
Boldog	3091	13 279	348	2 419	11	4,29
Hort	3873	20499	837	7 449	22	5,29
Kisköre	3150	14 764	338	4 231	11	4,68
Kompolt	2099	7 235	321	9 297	15	3,44
Kömlő	1888	14 243	367	3 257	19	7,54
Parád	2263	11 038	339	3 725	15	4,87
Poroszló	3064	17 726	504	12 090	16	5,78

A 11 községben egy-egy fő végzi a helyismereti tevékenységet munkaidejének egy részében, alkalm szerűen.

2. *Gyűjtőkori szabályzatuk nincs, de a gyűjtési szempontok viszonylag homogének, jól körvonalazhatóak. Egyértelműnek tartott a helyi nyomdatermékek gyűjtése. A helyismereti könyvtárosok által sokat vitatott helyi szerzők és helyi személyek kérdésében fele-fele arányban tartják fontosnak és tudják megvalósítani a beszerzést, gyűjtést és feltárást.*

3. *Dokumentumféleségek és a helyismereti állomány nagyságának mutatói*

**A helyismereti anyag megoszlása
dokumentumtípusok szerint a községi könyvtárakban**

Könyv	31
Aprónyomatványok	28
Folyóirat	23
Hangzóanyag	7
Video	6
Kéziratok	3
Egyéb	2

A táblázat csak az állomány egészében is megjelenő, állomány-nyilvántartásba vett dokumentumokat tartalmazza. Nem kerültek bele így a fel nem dolgozott de megőrzött, esetenként tékázott vagy kötött helyi és megyei folyóiratok évfolyamai, az 580 fotó és a 7474 sajtókivágat. Ezek a dokumentumok nem szerepelnek sem az egyedi, sem az összesített állomány-nyilvántartásban, sem a katalógusokban.

Egyéb dokumentumként még szerepelnek: különféle vendégkönyvek, (kiállítások, színelőadások) önkormányzati ülések jegyzőkönyvei, helyi térképek, helyi jellegű szakdolgozatok, a községről készült képeslapok.

4. Az állomány elhelyezése

zárt szekrényben	olvasói térben	raktárban	irodában
1	7	2	2

A helyismereti állományt a legtöbb helyen olvasói térben, kézikönyvtárban hozzáférhetően helyezték el.

5. A feltárás kérdései

5.1. Katalógusok

nincs	Cédulakatalógus		Számítógépes	
	van (könyv)	van könyv+vizuális anyag, video)	könyv, építés alatt	könyv, hangzó anyag
4	5	1	1	1

5.2. Cikkfeltárás

Sajtófigyelést a 11-ből 8 könyvtáros végez alkalmasszerűen, az adminisztrációs napokon. A cikkekről bibliográfiai leírást nem készítenek, önfeltáró rendszerben raktározzák a kivágatokat. A feltárás szempontja az időrend: évek szerint dossziékban kereshetőek vissza a cikkek.

A községek többsége később kapcsolódott be a sajtófigyelésbe, mint a városok. Horton már 1975-ben végeztek sajtófigyelést; Adácson, Poroszlón az 1980-as, a többi községben az 1990-es évektől gyűjtik a cikkeket. A basáron az 1960-as évekig visszamenőleg fénymásolatban szerezte be a kolléganő a helyi vonatkozású cikkeket.

6. Az állomány használata

6.1. *Kölcsönzés:* az állomány különleges értéke, védettsége miatt elsősorban csak prézens, olvasótermi használatot biztosítanak. Nagyobb állománnyal rendelkező könyvtárak esetében a helyismereti duplum dokumentumokat kölcsönzik is (3 helyen). Két helyen a fénymásolt, belső állománygyarapításra készült dokumentumokat kölcsönzik.

6.2. *Használói típusok:* szám szerinti kimutatással – értelemszerűen – egyik könyvtár sem rendelkezik, de korosztály és foglalkozás szerint meglehetősen jól elkülönült a gyűjteményrész felhasználói köre. A lakóhelyük iránt érdeklődő általános és középiskolások, pályamunkákat, felsőoktatási intézmények szakdolgozatokat író hallgatói, a település érdeklődő felnőtt polgárai: az önkormányzati tisztségviselők, pedagógusok, papok, amatőr helytörténetírók, falukutatók, szűkebb pátriájuk iránt érdeklődő nyugdíjasok. Szabályt erősítő kivételként a nem helyben élő, de a település, a tájegység néprajzát, szociológiáját feldolgozni szándékozó kutatók is egyre gyakrabban keresik fel a nyilvános községi könyvtárakat.

Sajnálatos tapasztalat, hogy a helyi önkormányzati hivatalok munkatársai még nem fedezték fel a könyvtárak helyi információkat gyűjtő-szolgáltató tevékenységének fontosságát. Csupán két esetben, helyi lap és kiadvány szerkesztésnél használták a könyvtár helyismereti gyűjteményét.

A gyűjtemény népszerűsítésére a könyvtári hirdetőtáblát, a helyi írott és elektronikus sajtót hat település könyvtárosa veszi igénybe.

7. Intézményi együttműködés

A könyvtárosok a helyi kulturális intézményekkel (művelődési ház, iskola, múzeum), civil és egyházi szervezetekkel, a közeli városi könyvtárakkal, a megyei könyvtárral és levéltárral, művelődési központokkal tartanak szoros, ill. alkalmi kapcsolatot. Ez az együttműködés megnyilvánul közös kiadványok szerkesztésében (helyi újság, katalógusok, prospektusok készítése). A helyi köz- és kulturális élet eseményeit többnyire valamelyik társintézménnyel közösen rögzítik (fotó, video). Napjainkban a civil szerveződések erősödésével az emberek szívesebben vesznek részt helyismereti jellegű rendezvényeken: vetélkedőkön, népdal- és néptáncfalókon, környezet- és községepítő megmozdulásokon.

8. Jövőbeli elképzelések

Örvendetes tény, hogy a könyvtárosok az átalakult, megnövekedett használói igényeknek megfelelően akarják a helyismereti szolgáltatások körét bővíteni. A helyismereti információk közhasznú információkká alakítása is felmerült. Szeretnénk felhívni a figyelmet három különösen biztató és érdekes válaszra:

Adács: Tervezzük fejlesztési és számítógépes adatbázist építeni az alábbi közhasznú információkból: vonat- és buszmenetrendek, szakrendelések, az iskolai sportcentrum és a művelődési ház programjai, belépők árai, gazdajegyző fogadóórái, a Földhivatal és az APEH ügyfélszolgálati ideje, képviselőtestületi ülések jegyzőkönyvei.

Hort: A háborúban elesettek névsora, helyi kereskedelem, telefonszámok, munkahelyek, orvosi, önkormányzati információk szolgáltatása már folyamatosan elérhető.

Kömlő: Szeretnénk bekapcsolódni a TELEHÁZ-akcióba. Ennek gépi feltételei sajnos még hiányoznak, de több pályázatunk van folyamatban. Reméljük, hogy a következő évben pályázati és önkormányzati segítséggel mindenki irodájává is válhat a könyvtár.

III. Összegzés

„Minden közművelődési könyvtár egyben információs központ is a saját székelyére vonatkozó témákban. A könyvtár törekedjék a helységekre vonatkozó nyomtatott dokumentumok átfogó gyűjteményének megőrzésére...”³ – fogalmazódott meg az IFLA közművelődési könyvtárai számára készült irányelveiben. Jogszabályok ugyan sohasem intézkedtek a városi és a községi közművelődési könyvtárak helyismereti feladatairól, a felmérésünk is bizonyítja, képesek ezt a „szakkönyvtári teendőt”⁴ ellátni. A helyismereti tevékenység formája, a munka mélysége, a szolgáltatások színvonala természetesen az adott könyvtár működési feltételeitől, valamint a humán erőforrásoktól függ. A település földrajzi elhelyezkedése, infrastrukturális környezeti adottságai is befolyásolják a helyismereti gyűjtemények működését. Az elszige-

3 Az IFLA irányelvei a közművelődési könyvtárak számára. Bp. 1987. 20. p.

4 Bényei Miklós: Helyismereti tevékenység könyvtárakban. Nyíregyháza. 1994. 22–23. p.

telt, közlekedését tekintve leginkább hátrányos helyzetű községek inkább törekednek egy korszerű, a lakosság szélesebb rétegeit kielégítő információs központ kiépítésére, működtetésére. A nagyobb, jól funkcionáló városi, ill. nagyközségi könyvtárak vonzáskörzetében dolgozó könyvtárosok szívesebben fordulnak a közeli, náluk jobb kondíciókkal rendelkező gyűjtemények felé. A korábbi hierarchián alapuló hálózati kapcsolatokat megyénkben egyre inkább a szakmai együttműködés váltja fel. A nyilvános könyvtárak csak úgy nem válnak csupán kölcsönzőhelyé, ha igénylik és képesek is befogadni a nagyobb könyvtárak szolgáltatásait. Nagyon fontos a technikai háttér megteremtése is, ehhez a pályázatok folyamatos figyelése. A könyvtárközi kölcsönzés segíti a helyi olvasószolgálati munkát; a helyismereti bibliográfia tételeit beépítik a katalógusaikba; a Kapcsolat illetve a Módszertani füzetek című Heves megyei kiadványok szakmai fórumai a könyvtárakban folyó munkának. Főoglalkozású könyvtárosok részére minden évben megszervezett három napos továbbképzéseinken is hangzanak el előadások helyismereti vonatkozásban.

A helyismereti tevékenység személyi feltételeit számba véve megállapítható, hogy a helyi hagyományok, a helyi vezetés, a könyvtáros személyisége milyen lényegesen befolyásolja a gyűjtemények működését. Ez annyira igaz, hogy azokban a könyvtárakban, ahol egy-egy lelkes könyvtáros elismerésre méltó helyismereti munkát folytatott, nyugdíjba menetele vagy a könyvtárosi munkakörből történő kikerülése után ez megszakadt. Kaptunk nem egy olyan vissza jelzést, miszerint a községi könyvtárost érdekelné ez a könyvtári munkaterület, de „nem is tudja, hogyan fogjon hozzá...”. A válaszokból kiderült az is, hogy a már meglévő gyűjteményekben a legtöbb problémát a tárolás mellett a feldolgozás okozza, elsősorban a cikkek esetében. A legjobb megoldás a számítógépes feldolgozás lenne, így több szempontból is visszakereshetőek lennének a felvitt adatok. Ennek sajnos a legtöbb könyvtárban nincs meg sem a technikai, sem a személyi háttere.

A Bródy Sándor Könyvtár módszertani osztálya – figyelembe véve ezt az igényt – tervezi az „új generáció” számára egy elméleti-gyakorlati helyismereti továbbképzést. Remélhetőleg egyre több, a községi könyvtárainkban dolgozó kolléga kapcsolódik be a helyismereti tevékenységbe.

Guszmanné Nagy Ágnes
Bodó Boglárka Rita